

آشنایی با رشته تفسیر و علوم قرآن

تعریف تفسیر و علوم قرآن

قرآن کتاب هدایت بشر در تمام عصرها و برای همه نسل‌هاست. کلیه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی درباره قرآن، در دو بخش اساسیذیل عناوین «تفسیر» و «علوم قرآن» صورت می‌گیرد. تفسیر دانشی است که به روشن ساختن معنای واژگان و عبارات قرآن، کشف مراد خداوند و پرده برداشتن از اهداف و مقاصد خداوند از آیات قرآن می‌پردازد و علوم قرآن دانشی است که به شناخت و بررسی مبادی، مبانی، قواعد و روش فهم قرآن از منظر درون‌دینی و برون‌دینی و علوم مورد نیاز مفسر می‌پردازد.

یکی از اهداف مهم تشکیل مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) که از دغدغه‌های اصلی رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز به شمار می‌رود، تبیین دیدگاه‌های اسلامی در زمینه‌های مختلف علوم انسانی است. وصول به چنین هدفی جز با شناختی عمیق از قرآن کریم، به عنوان اصیل‌ترین منبع معارف اسلامی میسر نیست.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) با توجه به نقش زیربنایی و بنیادین این رشته در بازتولید علوم انسانی اقدام به تأسیس این رشته نمود. هدف کلان از تشکیل این رشته در مؤسسه از یک سو تربیت مدرسان و محققان کارآمد به منظور استخراج، تنظیم، تعمیق، تبیین، نظریه‌پردازی و ارایه روزآمد معارف و علوم قرآن و دفاع معقول و مستند از آموزه‌های آن است و از سوی دیگر پشتیبانی و تغذیه علمی سایر گروه‌های علوم انسانی مؤسسه بر پایه آموزه‌های اصیل برگرفته از قرآن می‌باشد.

فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی

گروه تفسیر و علوم قرآن مؤسسه تاکنون موفق به برگزاری هشت دوره کارشناسی «معارف اسلامی و علوم قرآن» و شش دوره کارشناسی ارشد «تفسیر و علوم قرآن» و دو دوره دکتری «تفسیر و علوم قرآن» گردیده است. در حال حاضر ۲۹ نفر در مقطع کارشناسی و ۱۴ نفر در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل‌اند و ۶ نفر در مقطع دکتری در مرحله تدوین رساله‌های دکتری خود هستند. بیش از ۵۰ پایان‌نامه در موضوعات مختلف مرتبط با این رشته نیز حاصل تلاش و تحقیق دانش پژوهان این رشته است. همچنین تاکنون بیش از ۲۰۰ مقاله علمی از سوی اعضای هیئت علمی و محققان این رشته در ویژه‌نامه‌های قرآنی مجله معرفت و مجله علمی تخصصی گروه (قرآن‌شناخت) چاپ و منتشر شده است. آثار علمی متعدد دیگری اعم از کتاب و مقاله نیز از سوی دانش‌آموختگان این رشته چاپ و منتشر شده است که معرفی آنها مجال دیگری می‌طلبد.

اهداف دوره‌های تحصیلی

علاوه بر هدف کلان گروه، هر یک از مقاطع تحصیلی اهداف خاصی را در نظر دارد که این اهداف با گذراندن واحدهای درسی ویژه‌ای محقق می‌شود. اهداف و اهم سرفصل‌های هر دوره به تفکیک به شرح زیر است:

اهداف دوره کارشناسی

۱. آشنایی با کلیات، مبانی و مسائل اصلی دانش تفسیر و علوم قرآن
۲. آشنایی با دیدگاه‌های صاحب‌نظران دانش تفسیر و علوم قرآن
۳. آشنایی با منابع اصلی و مهم مربوط به مباحث رشته تفسیر و علوم قرآن
۴. توانایی بر بیان و تحلیل مباحث و مسائل رشته تفسیر و علوم قرآن در حد کلیات و اصول
۵. آشنایی کلی با نسبت و رابطه اندیشه و دیدگاه‌های اسلامی متخذ از قرآن با کلیات و دیدگاه‌های مطرح در علوم انسانی
۶. بستر سازی برای تربیت نیروی متخصص در سطح متوسط و عالی در گرایش‌های متعدد تعریف شده در مقاطع بالاتر

دروس اختصاصی (۶۰ واحد)

دانش‌پژوهان این رشته در مقطع کارشناسی، پس از گذراندن ۷۳ واحد دروس پایه و مشترک، ۶۰ واحد از دروس تخصصی این رشته را می‌گذرانند که عناوین و تعداد واحدهای آن به شرح ذیل است:

تفسیر قرآن (۱۲ واحد)، تاریخ تفسیر (۴ واحد)، تاریخ قرآن (۴ واحد)، علوم قرآن (۶ واحد)، روش‌شناسی تفسیر (۲ واحد)، مبانی تفسیر (۲ واحد)، کاربرد ادبیات در تفسیر (۲ واحد)، کاربرد علوم بلاغی در تفسیر (۳ واحد)، اعجاز از نظر متکلمان (۲ واحد)، تاریخ حدیث و مکاتب و حوزه‌های حدیثی (۲ واحد)، کلیات علم رجال (۲ واحد)، حدیث‌شناسی (۲ واحد)، زبان تخصصی (۴ واحد)، فهم و ترجمه متون عربی (۴ واحد)، آشنایی با ادیان یاد شده در قرآن (۲ واحد)، مباحث جدید علوم قرآن (۲ واحد)،

اهداف دوره کارشناسی ارشد

۱. آشنایی عمیق‌تر و جزئی‌تر با مسائل و مباحث محوری دانش علوم قرآن و تفسیر در یکی از سه محور علوم قرآن به معنای اخص، مبانی و روش‌های تفسیری، تفسیر و معارف قرآن؛
۲. آشنایی دقیق با دیدگاه‌ها و نظریات مطرح در هر یک از گرایش‌های مربوط با رویکرد انتقادی؛
۳. توانایی طرح و تحلیل دیدگاه‌های مطرح در هر یک از زمینه‌های علوم انسانی در پرتو اندیشه‌های قرآنی.
۴. توانایی مقایسه و ارزیابی اجمالی دیدگاه‌های اساسی مطرح در گرایش مربوطه؛
۵. توانایی بر تحقیق و تدریس مباحث رشته در حد کارشناس متوسط در یکی از گرایش‌های مربوطه؛
۶. بستر سازی لازم برای تربیت نیروی متخصص در سطح عالی در گرایش‌های تعریف شده مقطع بالاتر.

دروس اختصاصی (۳۲ واحد)

دانش‌پژوهان این رشته افزون بر ۳۰ واحد به عنوان دروس تکمیلی، ۳۲ واحد دروس اختصاصی این دوره را به شرح زیر می‌گذرانند:

تفسیر ترتیبی قرآن (۸ واحد)، علوم قرآن «محکم و متشابه» (۲ واحد)، روایات تفسیری (۲ واحد)، سلامت قرآن از تحریف (۲ واحد)، مبانی تفسیر (۲ واحد)، روش‌شناسی تفسیر (۲ واحد)، غریب‌القرآن (۲ واحد)، ترجمه قرآن (۲ واحد)، فقه الحدیث (۲ واحد)، زبان تخصصی (۴ واحد)، پایان نامه (۴ واحد).

اهداف دوره دکتری

هدف از برگزاری دوره آموزشی و پژوهشی دکتری تربیت صاحب نظر و متخصص در هریک از گرایش های تعریف شده برای مقطع دکتری است به گونه ای که دانش آموختگان این مقطع از توانایی های ذیل برخوردار شوند:

۱. درک عمیق و تحلیل و تبیین عالمانه مبانی و دیدگاههای اساسی در گرایش مربوطه و توانایی ارائه آنها به صورت مستدل و منطقی؛
۲. استنباط روشمند مبانی و مسائل رشته و نظریه پردازی در گرایش تحصیلی مربوطه؛
۳. نقد عالمانه و محققانه دیدگاهها و نظریه های دیگر در حوزه مبانی و مسائل گرایش مربوطه؛
۴. تحقیق و تدریس مباحث مختلف رشته در سطح متوسط و عالی در گرایش مربوطه.

دوره آموزشی و پژوهشی

مقطع دکتری تخصصی دارای دو مرحله آموزشی و پژوهشی است. مرحله آموزشی که پس از قبولی دانش پژوه در آزمون ورودی آغاز می شود، مشتمل بر ۱۲ تا ۱۸ واحد از دروس تخصصی این رشته است. مرحله پژوهشی با شروع به تدوین پایان نامه آغاز و با دفاع از آن پایان می پذیرد و در قالب ۱۸ تا ۲۴ واحد درسی تحت نظر اساتید راهنما و مشاور برگزار می شود. دروس مقطع دکتری رشته تفسیر و علوم قرآن به شرح زیر است:

مبانی تفسیر (۲ واحد)، منابع تفسیر (۲ واحد)، مکاتب تفسیری (۲ واحد)، تفسیر ترتیبی (۲ واحد)، تفسیر موضوعی (۲ واحد)، هرمنوتیک و تفسیر قرآن (۲ واحد)، روش نقد حدیث (۲ واحد)، نقد و بررسی روایات تفسیری (۲ واحد)، نقد و بررسی احادیث موضوعه (۲ واحد)

برنامه ریزی برای گرایش های جدید

از طرف گروه تفسیر و علوم قرآن، گرایش های مختلفی در مقطع ارشد و دکتری برنامه ریزی شده است که ان شاء الله با اخذ مجوز رسمی، به تدریج در مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی راه اندازی خواهد. در این برنامه ایجاد حداقل سه گرایش تحصیلی در مقطع کارشناسی ارشد پیش بینی شده است که عبارت است از: ۱- تفسیر و معارف قرآن ۲- مبانی و روش های تفسیری ۳- علوم و مطالعات قرآنی

برای مقطع دکتری نیز این گرایش های برنامه ریزی شده است ۱. علوم قرآن ۲. مبانی تفسیر ۳. روش شناسی تفسیر ۴. معناشناسی قرآن ۵. معارف عقلی و اعتقادی قرآن ۶. معارف انسان شناختی قرآن ۷. معارف حقوقی قرآن ۸. معارف سیاسی قرآن ۹. معارف جامعه شناختی قرآن ۱۰. معارف روان شناختی قرآن ۱۱. معارف تربیتی و اخلاقی قرآن ۱۲. معارف اقتصادی قرآن ۱۳. معارف مدیریتی قرآن ۱۴. مطالعات قرآنی (در چهار گرایش فرعی: قرآن و علوم طبیعی، قرآن و عهدین، قرآن و مستشرقان، قصص قرآن)